

بسمه تعالی

شاخصه‌های شخصیتی شهید مطهری به عنوان یک اندیشمند پویا

حمید رضا آیت‌اللهی

اندیشمندان تاثیرگذار در تاریخ تحولات فکری دارای ویژگی‌هایی بوده‌اند که مجموعه آن‌ها در یک فرد، علت گسترده بودن تاثیرگذاری او در طول تاریخ و عرض جغرافیا می‌گردد. علی‌رغم آن که بسیاری از اندیشمندان معاصر دارای صفات فوق‌العاده‌ای بوده‌اند که تلاش آن‌ها را در میدان اندیشه شاخص نموده‌است ولی اغلب آن‌ها نتوانسته‌اند تاثیر عمیق شهید مطهری را در چندین نسل داشته‌باشند. در این سخن درصددیم آن ویژگی‌هایی از استاد مطهری را -با تاکید بر نمونه‌های عملی آن - بررسییم که مجموعه آن‌ها وی را چنین تاثیرگذار نموده‌است:

۱- **اندیشه‌ورزی:** استاد مطهری در تمامی حوزه‌های مورد نیاز جامعه اسلامی پیوسته در حال اندیشه‌ورزی بود. تکیه او بر فرهنگ عمیق پیشین او را در حصار سنت محدود نکرده‌بود و لذا پویایی اندیشه اسلامی یکی از مهمترین پیش فرض‌های فعالیت فکری ایشان بود.

۲- **طیب دوار بودن:** او همچون رسول خدا به دنبال مشکلات فکری می‌گشت نه آن که منتظر باشد تا نیامندی از او طلب راه کند. استقبال گرم او از اندیشمندان حوزه‌های مختلف و حضور فعال ایشان در جمع‌های فکری دیگر تاکیدی بر این ویژگی ایشان است.

۳- **تلاش در جهت درک عمیق سخن مخالف و انصاف در ارزیابی رقیب:** هرکس در محضر استاد حضور داشته‌باشد معمولاً به یاد می‌آورد که چگونه استاد در تشریح سخن مخالفان مسلط بود و چگونه حتی در جهت تصحیح برخی آراء آن‌ها ایده‌های جدیدی را مطرح می‌کرد. این ویژگی در برخی مواقع دوستان را نگران می‌کرد که مباد همین ارائه دقیق ایشان بیشتر شبهه‌انگیز باشد.

۴- **حضور در تمامی عرصه‌های نیازمند اندیشه ورزی:** شهید مطهری در حصار تخصص‌های اجتماعی روحانیتی خود باقی نماند. حضور به موقع ایشان در سلسله بحث‌های حقوق زن در مجله زن روز که در زمان ایشان چندان خوشنام نبود مانع یک القاء غلط در جامعه اسلامی گردید. در تاریخ فعالیت‌های این استاد موارد بسیاری از اینگونه حضور را می‌یابیم.

۵- **حضور سریع و به موقع استاد در هر عرصه نیازمند به طرح صحیح اندیشه اسلامی:** بسیاری از سخنرانی‌ها و کتاب‌های استاد دقیقاً در زمانی به جامعه عرضه شدند که شرایط بوجود آمده نیازمند ارائه صحیح مسائل بود. کمتر متفکر معاصر را می‌توان یافت که توانسته باشد به این چالاک‌ی و زیبایی، نیازهای فوری جامعه را برآورده کرده‌باشد. کتاب خدمات متقابل اسلام و ایران دقیقاً در دوران طرح اندیشه ناسیونالیسم پان‌ایرانیستی که در صدد بود اسلامیت جامعه را رفته رفته محو کند مطرح شد.

۶- **دردمندی و دلسوزی:** شاخصه‌ تمامی آثار استاد با توجه به دوران بروز اثر، تولد اندیشه از سردردمندی و دلسوزی است. روح کلی آثار او همین دلمشغولی است. همین ویژگی سبب شده‌ است که هنوز خواننده، آثار را هماهنگ با نیازهای خود و نه اثری تاریخی بنگرد.

۷- **پیکار با جمود و خرافه علی رغم خشم متعصبان:** شهید مطهری برای تداوم موقعیت خود نزد سنتی اندیشان هیچگاه از در سازش با جمود و خرافه بر نیامد.

۸- **تشخیص سریع انحراف‌های فکری و مقابله دلسوزانه با هرگونه تحریف اصول:** تشخیص انحراف در مراحل اولیه بروز یک طرز تفکر، قدرت ذهنی خاصی می‌خواهد که شهید مطهری بسیار زودتر از بسیاری همراهانشان به درک آن نایل می‌شدند. مقابله با گروه فرقان و مجاهدین خلق از این جمله بود.

۹- **بیشترین استفاده از ظرفیت‌های وجودی:** بسیاری از اندیشمندان توان استفاده از بسیاری از ظرفیت‌های وجودی و فکری خویش را ندارند. همین باعث می‌شده‌ است که آن‌ها علی رغم ظرفیت‌های وجودی توان استفاده از آنچه می‌یافته‌اند نیابند. شهید مطهری در این زمینه بسیار موفق بودند. همین امر باعث شده‌ است که در میان معاصران کسی نتوانسته‌ باشد همانند ایشان چنین حوزه‌های متفاوت و چنان کثرت آثار مؤثر را از خود باقی گذاشته باشد.

۱۰- **پویایی مداوم:** شهید مطهری نه تنها اندیشمندی پویا بودند بلکه در پویایی خویش نیز پویایی داشتند. بدین جهت است که شناخت شخصیتی ایشان بدون رشد و تعالی که خود داشتند شناختی ناقص است.

۱۱- **دوری از نقدهای سطحی اندیشه‌های جدید:** شهید مطهری هیچگاه تیغ نقدهای آبکی را بر روی اندیشه‌های جدید نکشیدند. اصرار جدی ایشان بر فهم عمیق یک اندیشه نو تا حدی که در محافل دینی از هر ملحدی دعوت به حضور شود یکی از شاخصه‌های شخصیتی ایشان و یکی از سنت‌های جدی فکری به ارث رسیده از این آزاداندیش بوده‌ است.

۱۲- **نظم و برنامه‌ریزی فکری:** آثار استاد نشان از یک ساختار منسجم از فکر است. از حاشیه‌گویی و عرضه مطالب زاید پرهیز می‌کردند. و در ارائه مطلب چنان استادانه یک‌یک مطالب را می‌چیدند که در انتها ساختاری یکپارچه در اختیار شنونده یا خواننده قرار می‌گرفت.

۱۳- **احیاگری اندیشه‌های اسلامی:** شهید مطهری بزرگترین رسالت خویش و هر مصلح فکری را احیاگری اندیشه‌های اسلامی می‌دانستند. ایشان در این راه شجاعانه به هیچگونه ملامتی اهمیت نمی‌دادند. و به‌حق وظیفه احیاگری را به خوبی انجام رساندند. مجموعه ویژگی‌های فوق همان بوده است که این احیاگری را میسر نموده‌ است. جامعه امروز جهانی، هم نیازمند روش استاد و هم محتاج محتوای اندیشه‌ورزی ایشان در ارائه اندیشه دینی است.